

NAD VERŠI VĚRY JIROUSOVÉ A O KULTURNÍM STANOVISKU NAŠEHO UNDERGROUNDU

Až bude někdo chtít přivlastnit paní Věru Jirousovou našemu *undergroundu*, neosmělím se s ním přit, a zvlášť opře-li se o vlastní svolné mínění samotné básničky a její osobní ochoť náležet do této souvislosti; ale dodám si pro sebe, že mladá autorka znamená a mnohem víc, že síce životní a kulturní pocit *undergroundu* vsuktu zradil, ale zároveň velmi výrazně ozřejmuje také neúplnost a nedocílenost těchto duchovních pozic a svým tvůrčím pudem naznačuje vědomě i nevědomky cesty za ně a nad ně, slovem jejich překonání. Mluví o knížce *Co je tu co tu není*, kterou nedávno (1978) uveřejnila v edici *Pedice* jako jedno z posledních jejích básnických čísel a do níž shrnula svoje verše z let 1964—1975.

Co v básních paní Jirousové na první pohled překvapí, a co ji rázem vyma- ní z pořádku básnických projevů *undergroundu*, je neobyčejná kultivovanost jejich výrazu, formální vyříbenost, pečlivost a jemnost slovní kružby. Slovem, básnička pocituje a jeví velikou rozkoš z kulturního tvaru. Budi až podiv, kolik poučení a umu v moderních teoretiků i praktiků básnického výrazu vsřeba, jeví se mezi svými (to jest ve své nejmladší básnické generaci vůbec, a tím spíš v básnickém okruhu *undergroundu*) jako bezmála *poeta doctus*, básník učený a poučený, školený a pěstovaný, na samém pomezí jakéhosi artistického kultismu. Žádný *artismus* nezdá se mi úplný a dokonalejší, domyšlený, nehledá-li stále dál, bojí-li se experimentu, není-li ochoten si s výrazem hrát. Paní Jirousová se nebojí: je stejně znalá expresionismu jako surrealismu, vyzná se v poezii abstraktní, studovala formalisticko-strukturální analýzu básnické řeči, odvažuje se i letristického pokusnictví. A tak je to v pořádku, pojem artistického kultismu mně vůbec nesplývá s tradicí a formovým konzervativismem, dovedu si jej srovnat s antitradičností, disrealizací, nejagresivnějším *antirealismem*, nejdobrodružnějším experimentováním. Když jsem se poprvé vůbec setkal, když se u paní Jirousové setkávám s letristickými rozsypanými a přesypávanými písmenami, a ještě přesněji se slovy rozříštěnými na jednotlivé zvuky, dostává se mi, toť se ví, představa architektka, který dal vyvézt na kopec tisíc kvádrů a teď je namátkou a nazdarbůh svaluje s vršku, ne-li dává je vyházovat do vzduchu, s nadějí, že se mu samy od sebe šťastně v půli sva- hu sestaví v Parthenón: a proč ne, v umění musíte i *tohle* zkoušet, a vsadit štěstí úspěch na čírou náhodu! Z umných, ba virtuózních výrazových *artismů* naší básničky zvolíme si nyní jeden, abychom jej pozorněji rozebrali. Nikoliv náhodně, nýbrž proto, že je v sbírce neobyčejně častý, svědčí o zvláštní autoritě a preferenci, a doufáme se tedy analýzou dostat k samotné podstatě umělec- ké osobnosti paní Jirousové. V celé knížce paní básnička důsledně pracuje s

fónickou účinností slova. „Snů blízká blažina tu pod hladinou hloubí les...“ „matně marné rozmarné rozverně věrné...“ Všechni jste, doufám, rázem doma a vybaví se vám dílko známého formalistického estetika z roku 1923, jenž se domníval řešit problém Máchovy estetické magie rozbořem zvukosledů v jeho verši; paní Jirousová se dala inspirovat sekvencemi zvukových pravidelností a repetice, které sestírojoval či z Máchových veršů extrahoval. Všechno to byla kapitální nedomyšlenost, ostatně neoriginální, náš estetik kopíroval ruského formalistu. A oba dohromady nejen že tajemství estetické působivosti verše neosvětlovali a nevyřešovali, ale její otázku ani položit nedovedli, zůstávali úplně *mimo ni*, neboť odpojovali zvuk slova od jeho obsahového smyslu, unikalo jim zcela, že obojí je síce dáno spolu a v jednom, ale že zvukový výraz není ještě i duševní význam. Naše básnička se vycvičila na skutečnou virtuosku zvukových her a hříček se slovy polovypřázdňujícími ze svých významů, a hříčky jsou proto málo nosné, leda jen akustickou libostí; o vlastní významě pak v tom směru pokračuje nad míru svého vzoru: „věc v mlze jámy — nepozná ani zda *jímá* — nebo *má ji* svět...“ (59). Nebo: „... stvoř svorný kořen...“ (95). Nebo „... tajem s tvým plodem...“ (101); zvukově to zní stejně jako „tajemstvím plodem“, přijmi to v této grafii, a verš projde i v tomto hádankově zmatněném významu, byl ve své podobě za tím účelem stvořen. Nebo: „... v těle krví — slovem — stvořeno je — země nebe“ (75); pojmi také jakostně lyricky zcela shodně „stvořeno je ze *mně* nebe“ (75); pojmi také jakostně lyricky správně „ze *mně*“ bylo podle zvyklostí hovorové češtiny vyslovováno „ze *mně*“, a to zase přímo okatě demonstruje výhradnou důležitost *zvuku*. Úhrnem a prostě: tady všude v podstatě běží o mnohotvárně proměnlivé *zradlení* slova v slovu, pokud je ovšem slovo zvukem, a ničím nadto. Domníváme se však, že si poezie zásadně nemůže neklást, jako svůj nutný smysl *le* přece výrazemou výpověď o člověku, životě a světu. A jejich smysl a účel nelze přece vyposlouchat z vání vzduchu. K skutečnosti a jejímu významu není možné postupovat z východiska hlasitě znějícího výdechu, tvarovaného označí a zvýznamní. Půjdu si klidně pro příměr a znázornění do obrazárny bible, zdá se mi totiž, že biblické představy podvědomě tanou všem těmto filosofím slova, které jsou či chtějí být i filosofiem skutečnosti a života. Tedy, vsuktu „na počátku bylo Slovo“, sám Stvořitel byl Slovo a víc nic, a nemohl být věčně víc, neboť byl čirý Duch. A tvořil svět věcí mocí svého slova, totiž jména, z prázdného zvuku svého jména. „Budíž světlo!“, vykřikl, a tím rázem se první den v temnotách rozednil! Jenomže, jenomže biblická verze předpokládá a *zahrnuje*, že ještě před pronesením tohoto a jakéhokoliv tvůrčího slova, totiž od věčnosti, Stvořitel *věděl*, to jest znal podobu i tvar, osud i účel stvořitelné a vzápětí nastávající věci, byla v něm významem, byl jejím významem dřív, než ji *zvěnil*, přinejmenším zvýznamňování tvořeného světa a jeho pojmenování či oslovování bylo nedílným a soudobým dvojaspektem *téže* vě-

ci, téhož tvůrčího úkonu či děje Duchu, jenž nemohl být dřív a jinak Slovem, než byl Vědomím a Významem. V sbírce paní Jirousové se setkávám s překvapivě dvojitým, jehož hádankovitá hrůčka (zase!) nemůže mít jiný smysl, má-li vůbec mít nějaký, než že je postrašeným tušením toho, co jsem na závěr svého rozboru básniřčina artismu právě nastílnil: „S duší, která přebývá — tělu, které slovu chybí, — s duší, která přebývá — slovu, jemuž tělo chybí...“

Knižka paní Jirousové je sbírkou veršů milostných, láska je v jejím zřetelě hlavně a rozhodující mocí, bojím se však říci páteří autorčina života. Hned to upřesněme, ta láska se nám jeví spíš jako rozkoš a slast než jako čirá, nezkalená a svrchovaná radost; a obrací k nám tvář spíš bolestnou a podrásanou než zářivě sebejistou. Možná, že tím dvojným zjištěním říkáme jedno a totéž. Rozhodně je ta láska absolutní a triumfální silou; a tedy i násilím; a tedy ne vždy celistvým blahem. Je v ní veliké rozdělení; rozpor, protimluv. Uchvacuje a sjednocuje bez pochyb a námitek pouze v okamžicích svého „vytržení“, své běhšné furie, pak je právě i slastí. V intervalech svých erupcí především bolí, pochybuje o sobě samé, stává se skepti a nevírou, nakonec trýznivým vědomím své marnosti. Jen co láska klesne z úchvatného vrcholu své slastné rozkoše, přestane v popelu její pomíjivosti věřit v samotnou svou existenci a připadá sama sobě jako pouhé zdání, iluze a stín. To je žalostně výkupné a bolestná podoba či úděl každé lásky příliš ztotožněné s rozkoší a která je víc smyslovou exaltací než přesvědčenou věrností, klidnou a trvalou jistotou celé bytosti, odhodláním vůle a rozumu ne méně než pudů, smyslů a citů, charakteru ne méně než oblužené slabosti. V citovém světě naší básniřky láska napořád bolestně kolotá v uzavřeném kruhu příznačně opsaném dojiný a představy: snění, sen, spánek — stín, příznak — ozvěna, zrcadlení, unikání — klamavost, marnost, nesouvislost, nesoudržnost — bloudění potmě, úzkost nezachytitelnosti a opuštěnosti. Znáte přece tuhle představovou oblast a ten slovník, v citovém světě moderního člověka jsou běžné. Zde láska sebe samu ráda pojímá jako *azyž*, útočiště, záchranu; nikoliv však jako trvalé a stálé *obydlí* člověka, sama jeho rodná vlast, nevyměnitelné rodiště jeho věrné vůle, rozumu a tvůrčího úmyslu. Aníž si toho je možná plně vědoma, básniřka ozejmuje tuto zásadní rozpolcenost, nesourodost, nesrostlost a tedy, běda, snad i nejspasitelnost lásky obrazem, jenž je možná ohlasec osobní životní empirie: „Tři poutníci slepí kvačí — mlhami v les... — až pohlí je sráz...“ Čítá zde milostná vzájemnost tedy tři účastníky? Takle milostná aritmetika nemůže ovšem nijak vyjít, nelze pořídit, aby tři byli dva. Jak se má láska v tomto rozdělení stát scelením, bezpečnou hlubinou sliného klidu, jistotným sjednocením a jasnozřivým celistvým pochopením života a světa? Bude naopak vnukat všechny sebešalby a sugestivní iluze, co se jich od romantismu o lásce vyskytlo, a trápnosty a omyly jsou to staré, staré. Láska cítěná jako azyž sdílí s azyžem leč dočasnost a pomíjivost všech útočišť. Zato se dobře snáší s prožíváním sebe samé jakožto osudu, je to něco nad námi a mimo nás, síla, která nás strhává, a tobě nezbyvá než se poddat a odevzdat, trpně, slepě. Nežiješ svou lásku a svou láskou, jsi jí žit, jsi jejím předmětem, obětí, loutkou. Ta láska má síce tvoji tvář, „netvor pádlíc za tebou má tvoji tvář“, ale poměvadž ti jí uchvá-

čila a odcizila, je to tvář poděšená a bezradná, která neví kudy kam. Milující tu bude marně v bolestech volat o rozluštění svého životního smyslu ke svým milovaným, „žádný neodvalí kámen z jejího hrobu“, a jak by to mohl a dove- dl, jsou přece všichni sami jen částmi klubka téchže temnot a otočením víru bláznivé slasti. Takle láska dokáže spálit svou oběť na prach a popel, oběť sta- čí vydat svůj pokřik fénixův, slastnou a zoufalou píseň divné krásy, téžko de- tailně luštitelnou a přece vcelku srozumitelnou, a *estetický* účín její trýzně je naplněn. Ale vítězný zpěv velkého uklidnění nad životním vlnobitím to nikdy nebude, žádné vyřešení životních významů láskou. To by ta láska byla musila zakotvit milujícího v jedinečném a jedenkrátém *vyvolení*, být jeho svobod- ným sebeurčením z vlastního nitra a sliného charakteru, nikoliv tápat z jeho milostnou slabostí v kruhu nabízené slasti. Pak by soustředovala, a nerozpty- lovala. Dávala by světu hranice a životu tvary; nemasazovala by je. Autorčin pocit lásky a její povahy vyjadřuje se nutně svým způsobem i v jejím výrazu, v povaze jejího vnímání a básnické obraznosti. K tém nyní přejdeme. Chceme říci, že duševní a mravní habitus si mimoděk sám nadiktoval ráz vjemu a ima- ginace, a pak se ten ráz zvykem vypěstoval v záměr a stal se vědomým stylem. Mluvíme o představách kusých, neboť nedokonalých, povlávajících rozře- peně ve větru a přecházejících v představy jiné dřív, než dosáhly své závřeč- ně celosti; o obrazech, jež do sebe navzájem zasahují, chtějí existovat součas- ně a pūjčují si navzájem útržky a slova, aniž by se tím staly sourodou plynu- lostí, spíš vzbuzují dojem světa zradčivého se v mysli opilé nebo pod vlivem drogy nebo v mentální nřivně horečné nemoci. Vůbec zde není souvislého a celistvého vnímání světa, jeho tak říkajíc úplné smyslové fotografické kopie. Ale ani netržitého představování věcí, není tu představy, aby nebyla před do- končením zardoušena a neutonula v chuchvalci, v němž je zároveň v chaotic- ké zrně kus vjemu, pocitu, představy či obrazu i útržek myšlenky. Ale ani důsledného a dokončovaného myšlení tu není, aby se uprosřed cesty nezvrlo náhle do stavu počitku, vjemu, pocitu, představy nebo toho všeho zároveň. V tomto psychismu není jasného rozlišení psychických funkcí ani jejich hier- archie, lidská přirozenost tu dává všem svým schopnostem pobíbat spolu, zá- roveň a bez přednosti, chce být spíš nerozlišená a chaotická než zřetelná a výběrová. Ani vjem ani pocit ani představa ani myšlenka nevynucují si tu větší míru víry v sebe než ostatní, žádná jednotlivě není dostatečně silná, aby vnutila svoje vedení ostatním, aby se v této lidské bytosti cokoliv začalo od ní. Tady se myslí i v pocitech a v obrazech, a ty se vydávají za racionálně platnou myšlenku; a kdyby se v otevířených očích šinula přízračná fantazmata místo vjemů reálně otiskujících svět, bylo by také dobře a byla by přijata za skuteč- ný obraz světa. Ta rovnoplatnost a rovnomocnost duševních fakult — jejich praktická bezmocnost. Truchlivé kořeny jejich bezmocnosti vidím konec konců v nedostatku silné vůle. Ta abalje je projeví i v nerozhodnosti lidské bytos- tí mezi světem vnějším a světem vnitřním. Ani svět vnější není tu pro lidskou bytost dostatečně přesvědčivý, aby se mu nitro pokořilo a poddalo se mu za pouhé poslušné zradlo; ani svět niterný není dost imperativní, aby si troufal vnějšíku poroučet a pořádal si jej podle svých zákonů a k světému obrazu. Zá-

kona tu prostě není. Uznáno tu není nic. Zvenčí ani zevnitř tu duše není dostatečně nucena. Není oš se opřít, a není tu východiska či spíš přesně ražené ho směru buďto odsad tam nebo odtamtud sem. Vše je tu prostě ve všem, a v š je všim a čimkoliv, tedy tu hoří ohněm, žár slunce tu mrazí, přesně a jedinečně významy se tu rozplynou ve významech opačných či přesněji zanikly v nicotě významu veskerého. Ó, nebýt už sám sebou, a neznamenat nic, jaká poslední rozkoš a slast! Nemusit už znamenat nic, a nemusit dávat nic znanemat všem, což je jedno a totéž. Nemusit dávat věcem smysl a význam, nemusit je jmenovat jejich jmény. Soumrak významů světa, a s nimi i jmen! Copak z nich ještě zbývá? Už jen zvuk jejich slov, zvuk bez významu, slastný zvuk, a v přívale té změle a znivé slasti at zauiknu i já, její zlomeček, teď dokonale osvobozený od tíhy své odpovědnosti vůči nim, jmenům a významům, i vůči významu světa a svěmu vlastnímu významu! Jste-li pak si vědomi, že závěr tohoto odstavce, totiž analýzy knihy paní Jirousové z hlediska její milostné povahy a jejího kultu slasti, a závěr předešlého odstavce, rozboru jejího estetického ztvárnění, dokonale konfluji? Jenomže tentokrát přece jen něco přebývá: ta velká bolestnost a úzkostnost básniřiny milostně slastné vášně. Jež je v gruntu velkým strachem o sebe a ze sebe. A je i strachem ze světa a o svět.

Paní Věra Jirousová věkem náleží do nejmladší vlny našich básníků a stojí v ní svým talentem, svým úsilím o estetické tvárnění a opravdovostí svého lyrického prožitku, svého milostného bezradného zážitku, na místě ze zcela celových. Tou opravdovostí a hloubkou narážím především právě na její zjiřenou a jitiřivou bolestnost. A neváhal bych jí tedy nazvat velmi slibným zástupcem nového *světobolu* v naší nejmladší poezii. Říkám „světobolu“ a mám za to, že ji tím nevytrhávám ze souvislosti s našim literárním *undergroundem*, myslím, že dvojím termínem pravím jedno a totéž. Neboť to, čemu se dnes ve světě i u nás říká „underground“ (— a pojímám jeho sociální fenomén v nejšířším slova smyslu, včetně doprovodných projevů a úkazů, jako jsou hippieové, vlasati a vlasatice a tzv. zástupci a hlasatelé „druhého“ či „paralelní kultury“, o nejrůznějších mafích a teroristických aktivistech nemluvíc —) není něco, co věra spadlo poprvé z nebe, je to historicky opakovatelný a v moderním dějích již několikrát proběhlý děj a úkaz, spojený vždy s velkým otrěsem naší společnosti, sociálního vědomí a kultury v okamžicích, kdy jedna epocha a její svět končil, nový svět se ještě nezrodil a bezradný člověk o sobě pochyboval, pokud si vůbec nad sebou nezoufal. *Světobol*, *Wellschmerz*, *le mal du siècle*, *nemoc století*, tak si ta krize společenského vědomí sama říkála v první své moderní historické podobě, říká rázem víc než všechna jména další, i to nejpovojněji pojmenování zamlouvá, říká *me connait*, v tom se význam, velmi jsem ješí. A světobol či světoboly, *cela me connait*. Ta první je spojená s obecnou společenskostudoval ve všech jejich podobách. Velké francouzské revoluce, která postsko-kulturně-mravní krizi v důsledku Velké francouzské revoluce, feudalismem, teohřbila osmnácté století se všim všudy, absolutní monarchii, feudalismem, teokraticí, klasicitou, ve Francii i v důsledku krachu Napoleonovy epopeje, které se nepodařilo slepit a rekoncipovat svět. Byronův univerzální vzbouřeneč,

Goethův Werther, Sénancourtův samotář, nakonec Mussetův mrzce zoufalý Rolla. Kultura se z trosek vzpamatovává romantismem v životním pocitu a v umění, vytvořením moderní vědy ve svých racionálních obsazích, paralelní vřou liberálně-demokratickou, neřku-li socialistickou v sociálně-politické ideologii. Druhá vlna či podoba světobolného pesimismu, druhá půle a skloněk století, nový jména: dekadentismus, „fin du siècle“. Svět pozitivismem, materialistickým scientismem, psychismem měšťáctví dokonale odbožitém, odspiritualizován, odidealističtěn, „odlidštěn“. Rodí se moderní „nuda“. Iluzionistický bolestím se utká do čirého snu jakožto životního prostoru jediné dychatelného a ostatně nevyvratitelného, Flaubertem a Leconte de Lisle pojednávající a Mallarméem (symbolismem) končící pojímá l'art-pour-l'artistickou představu krásy jakožto jediné oprávněné tlumočitelky a vykladačky, neřku-li spásitelky života a skutečnosti, čímž absence Boha, ježž mu vzali, vlastně vyplnil, ostatně s větší kuráží než spolehlivostí, sebou samým jakožto Tvůrcem ponivýte a pravým Zákonodárcem jsoucna. Ale radikální *fin du siècle* byčka i sny univerzální dobrovolně sebevraždy lidského rodu na truc vyprázdněnému a smyslu zbavenému vesměru, i to tu bylo. Kdežto duchové věcnější přestují alespoň ideály všeobecného sociálně-revolučního převratu společnosti s „novým člověkem“ v jeho zápětí a důsledku. Vzpomeneli si pak dnes ještě někdo, že po první světové válce kulturní Západ prožil novou recidivu světobolného spleenu, ježž měla i svoje analyzátořy zvucných jmen (Marcel Arland) vzpomínám si s jistým stydlivým útlekem, že dokonce jeden z mých prvňáč kritických članečků vůbec byl více než před půlstoletím věnován tomu jevu, ale odpovědnost za ten projev jsem odhodlám svalit na Götze, tak mne, dvacítiletého, tenkrát dopálil jeho arivovaný optimismus kulturního pseudozákondárce, jemuž „se všechny horizonty jasnily“, aby se shodl s T. G. Masarykem, kterého za pár-let svížně zapřel. Ale vizme už světobol dnešního undergroundu. Je nový především univerzálností svých negací. Není pro mne nějakou umělečkou „školou“ ani určitým společným kulturním programem, ba ani směrem ne. Ale také ne, a ještě méně, agresivní smečkou, shlukující se a houfující v noční tmě k destruktivním exhibicím, společenskou zrůdností, hodnou za pospas sociologickým a psychologickým patologiám, medicíně, nápravným a léčebným ústavům na jedné a policejní represi na druhé straně. Underground, to je v mých očích *duchovní a mravní klima* značné části dnešního mláďi, a ne vždy části nejhorší; je to spíš *osud*, jemuž toto mláďi, zpravidla nedobrovolně a bez vlastní viny, propadlo, je to veliké bezděčné *společensví osamělci*, každý světobol byl takovým společenskím. Východiskem bylo jakési generální zklamání ze všeho dosavadního; z celého dnešního světa a jeho společnosti či společnosti, z jeho kultury a okázalé civilizace zaměřené veskrze k obrovitému násobení lidské moci a jež nespĺnila ani jeden ze svých slibů mravních. Ze světa opilého panaceou technického „pokroku“, tedy světa technických revolucí a průmyslových revolucí, atomových bomb a cest na Měsíc a konzumních společnosti. Světa, v němž i ten nejzákladnější vztah mezi lidmi, na němž spočívá prvotní sociální jednotka či bunka, rodina, je rozvrácen lzí, egoismem a žádosťovostí fyzické moci, to jest konzumního úspěchu, a tím

spíše nejobecnější ideály náležitého uspořádání celospolečenského, i v tom ohledu je sociální vůle člověka rozdělena, rozpadla se ideologicko-politickým bojem o moc nad světem v nenávistné zápolení, v němž žádny z táborů nezastávají plně důvěry v spravedlnost svých úmyslů a metod, a jež slibuje nanebevstoupání nás ze sebe se vším našim všudy, naši přítomnost, ale i naši minulost, která k ní nutně vedla, i naši budoucnost, za kterou nemíní a nemůže spolunavázat univerzálního vyprázdnění. Slavnost velkého nechtění. Generální suspenze veškeré naší kulturní, sociálně-ideové i sociálně-mravní začlenění, absolutní a čirá lhostejnost ke všem našim významům.

A moje stanovisko k undergroundu? Je o něm známo, že není kladné, ale chtělo by být opravdové a spravedlivé. Pokládám se za důsledného humanistu ve smyslu, v němž jej vytvořily naše kulturní dějiny, a jsem tvrdohlavý humanista; a tedy aktivista; to trojí je v mých očích jedno a totéž. Že si generace nebo její část zoškliví svět, do něhož nevolky přišla, a společnost, naši společně ne rozdělení a nevěle. A ani mne nenapadne, abych ji soudil podle jejích povrchních projevů a křiklavých výstřelků, dlouhé masiné kšice, nemyté krky, špinavé límečky, sešle džínsy aťsi popuzují a priori blahopoečného měš-táka a policajta establishmentu buď kapitalistického nebo socialistického! Ale sama podstata věci, její duchovní jádro a mravní důvod, o něž usiluje, se mi zdájí mylné, prořisumlivé a chorobné. Underground je zásadní negaci, a zůstává jí. Je opovržením, a zřídlo k nové účtě neobsahuje. Zavrhl mne i mého protivníka, kulturního, ideového, sociálně-politického, asi v obou případech po zásluze; ale to nám oběma má pak nabídnout něco třetího, životní program, kulturní smysl, anebo alespoň nějakým třetím směrem zabíjet hledání, koncepcování, tvorbu. To je rozum sám a sama důslednost. Musí začít znovu, a jinak, alespoň jinak, ne-li lépe. Ve svém čirém a pouhém negativismu byl by jen orletem své vlastní marnosti a slabosti, totiž slabosti jak svého rozumu, tak své schopnosti tvůrčí, ba i pouhé ochoty k práci. Není ten náš světobolník tak trochu lenoch? Ten jeho underground připomíná pověstně „výlety do neznáma“, vlastně „nikam“, kde hluchý turistický houf nasedne do přepraveného vlaku, aniž vědí kam jedou, jsou rádi, když je vysadí blízko vlihné staré hospody. Ano, hluchně a provokativně, křiklounsky chvátavě potulování a bumblování mládí rozčarovaneho, ale přitom bezradného. Ta bezradnost je beztvorost, amorfnost. To velké nechtění je i nihilistické slabošství rozumu, mravní vůle a charakteru. To velké spolehání na jiné, je to jakési Nechceme o vás ani slyšet, ale vy s námi mějte trpělivost! Četl jsem v kterémsi sociologickém svědeckví ze Spojených států: Takový americký warholista uteče z rodiny, je-jíž měšťácký blahobyt a kult tradičních hodnot se mu hnusí, požije si, třebaš i po léta, v komunitě hippies, načež, načež se volky nevolky vrátí domů, zpup-né sic a bez pokání, s novými urážkami na rtech, ale je tu! Ve skutečnosti spo-léhal předem, vniřně byl, jako budík, natažen na chvíli abdikace a zrezigno-vaného smíření, a smíření je právě totéž co bezradnost a beztvorost. A zásad-

ně, a vůbec ještě se v undergroundu nevyvíjel popírače, odmítáče, negátor tak absolutní, aby si na apel svého prázdného žaludku nezášel do nejtěžší pekárny koupit nebo vyprosít pecen chleba, *de facto* vždy s tou pekárnou v cesty počítal, pověsí se tedy klidně na krk tohoto zločnicku našeho sociálního a kulturního establishmentu, jejíž ocel, v jeho projevech i předpokladech, přeručce *de limine* zavrhá a popírá, jeho negace zahrnovala předem svou nedůsled-nost. Spravedlivě nicméně hledám, pátrám v psychismu undergroundu, a tře-bas i tedy mezi jeho nedůslednostmi, po *hodnotách*, které uznává, přesněji po skutečnostech, které v životě oceňuje a na kterých tedy konec konců spočívá. Zdá se mi, že musím hledat především mezi skutečnostmi, které vyplývají přimno ze samotného *výkonu života* a přitom mimo oblast, kde se život stál už *prací*, čili *tvorbou*, čili *kulturnou* a programovou sebekoncepcí. Že život je v sobě *bě dobrý*, tu jistota underground zahrnuje. Pokud je ovšem život v přirodě i v člověku ponechán sám sobě, své pravdě, upřímnosti, *přirozenosti*. Však si už příroda sama pomůže, to je v mých očích první větu tohoto kréda, a vů-bec mi ideologie (?) undergroundu připadá jako bezděčné oživení zmatčeného *rousseauismu*. Prezenci Rousseauovu předpokládá i původní romantický svě-tobol. Životní přirozenost má za bezprostřední důsledek vysoké ocenění dvou dalších životních kvalit či jistín, bojím se říci „hodnot“: *stobody a vlasti*. Svohoda má tu ovšem nannoze platnost negativní, znamená osvobození, práve od veškeré sociální, kulturní, mravní teologie naší, odhodlání žít po svém *známe* její formy. Slast „umělých rájů“, přivolávaných drogou, provází beat jako jeho nejběžnější pohana. Slast přirozené přátelské družnosti hippies me-zi sebou, kamarádství v nejlépeším slova smyslu patří za jeho slávu. „Volná lás-ka“, pěstovaná podle popudu „vyběravé afinity“ velmi proměnlivé. A vůbec nechci pominout zálibu uměleckou, hudební vášnivost undergroundu je zná-ma, básnický a literární projev je v něm velmi bohatý, líbuje si přitom v nega-tivní tvare až po samotnou mez naprosté neúcty k výrazové a gramatické dbalo-sti, v zbarbarštění svého textu po těchto stránkách vidí náš revolter, jinak až hrůza psavý, dosti primitivně, ne ani tak důkaz nevědomství a nedouctví jako chvályhodný výraz svého opovržení normou. Vraťme se však k tématu, je do-sti jasné, kterak se v tomto velmi obecně nastíněném rámci umísťuje paní Vě-ra Jirousová. Hlavně však, kterak a v čem její reálný talent hranice nové světobolné poezie přesahuje a usvědčuje šalebná nedorozumění a omly její-cho životního klimatu. Mám za to, že její estétský kultismus formálního výrazu je projevem její silné *vůle k řádu* v nejobecnějším a nejširším smyslu slova, a není přitom tak důležité, dala-li se její vůle inspirovat šalebnými formalistickými tezími o povaze verše. V poezii paní Jirousově cítíš naléhavou potřebu řádu, jenž bude i myšlenkový a mravní, aby byl životně úplný, a tato potřeba je v nadějném rozporu s nihilistickým negativismem undergroundu. Trochu se mi tu zase vřívá stará vzpomínka na pana de Chateaubriand a romantický světobol a také na Sainte-Beuva, jeho kritika stejně bystřého jako zlomyslné-ho: Pravda a dobro jsou iluze, společnost je lež, život je marnost, říkal Cha-teaubriand, a stál přitom před zrcadlem a hledal k svým výrokům pózu co

(První číslice v závorkách je pořadovým číslem stati v příslušném oddílu I–IV, číslice za rovníčkem je pořadovým číslem bibliografie)

I	Umění a mravnost (1 = 552)	9
	Kultura a charakter (2 = 482)	16
	Monolog o osobnosti (3 = 552)	20
	Osobnost a dílo (4 = 400)	30
	Smích a soud ironikův (5 = 552)	41
	O problému vlivu a co s ním souvisí (6 = 442)	46
	Paradox o umělcově upřímnosti (7 = 410)	53
	Kritik a generace (8 = 417)	59
II	Historický materialism jakožto umělecká kritika (1 = 74, 75, 78)	67
	Psychoanalýza metodou umělecké kritiky? (2 = 83, 84)	78
	Můj poměr k F. X. Šaldovi (3 = 94)	88
	Albert Thibaudet (4 = 103)	93
	Záhořovo lože české kritiky (5 = 112)	97
	Doslov ke Götzové Osudné české otázce (6 = 116)	105
	Rádlovo čtení a chápání děl básnických (7 = 138)	108
	Skromná pascalská meditace ad usum budoucího kritika Šaldova (8 = 154)	113
	Esséje Otokara Fischera (9 = 304)	118
	F. X. Šalda: Studie literárněhistorické a kritické (10 = 320)	121
	Myslenka hrdecká osobnosti u F. X. Šaldy a otázka jeho duchovní podstaty (11 = 335)	127
	Podnětná kniha o pražském baroku (12 = 351)	136
	Kniha o českém baroku katolickém (13 = 358)	138
	Ferdinand Peroutka: Osobnost, chaos a zlozvyky (14 = 394)	145
	Šaldův kritický debut a povaha Šaldova vztahu k Franci (15 = 426)	150
	Nad dvojným zněním Šaldova Života ironického (16 = 419)	157
	Kniha o české řeči (17 = 549)	163
	Šaldovo evropanství (18 = 591)	167
	Dialog F. X. Šalda — Karel Capek (19 = 774)	177
	Nová francouzská poezie v sovětském pojetí (20 = 679)	189
	Augustin Sainte-Beuve aneb u pramenů moderní kritiky (21 = 771)	194
	FXŠ — TGM (22 = 746)	219
	Co je kritika, co není a k čemu je na světě (23 = 747)	224
	F. X. Šalda a Simonetta (24 = 755)	266
	Na okraj knihy o poetismu (25 = 765)	270
	Naše nově barokistické publikace (26 = 780)	276

nejpůsobivější, jeho zoufalství chtělo poskytovat obraz estetický co nejvýraznější, být krásnou podivnou. O tohohle zoufalce se nebojíte, poznamenával Sainte-Beuve, nehrozí mu nic, vykupuje nicotu krásou, zlomil nad světem kříž, ale dbá, aby mu vázanka splyvala v dokonalejších záhybech, marnost, kterou hlásá tento prorok nicoty, je i blahodějně marnivá. Vyslovuje smutek svého *nihil* příliš krásně. A ještě něco jiného v mých očích paní Věru Jirousovou jako básnířku našeho mladého světobolu silně ozvláštňuje a vůskuje její slibnosti rysy mocného kladu. Je básnířkou veskrze milostnou a láska se u ní projevuje napořád pod způsobu slasti. Ale ta slast je stejné napořád synonymem pocitu rozpornosti, neúplnosti, jedním slovem bolesti. Bolest vždy a v každém světobolu byla, a je všeobecně a zásadně v životě vůbec velkým inkubačním činitelem, velkým začátkem a ostmem. Sebou spokojená, v sobě ulehla, sobě stačně samoúčelná negace undergroundu takových ostnů potřebuje co nejvíce, má-li vyběst k řádu. Nebylo by to poprvé ani naposled, co by v člověku udělala mravní pořádek bolesti. Ten zárodek svědomí. A tedy každé kultury.